

PRILOZI RASVJETLJAVANJU HERALDIČKE OSTAVŠTINE ILOČKIH KNEZOVA 15. i 16. STOLJEĆA

Izvorni znanstveni rad
UDK 929.6 (497.5 Ilok) "15/16"

MLADEN RADIĆ
Muzej Slavonije Osijek
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek

Prilikom višegodišnjih arheoloških iskopavanja srednjovjekovnih utvrđenih dvoraca Ružice-grad i Iloka pronađena je velika količina nalaza. Autor rada analizira grbove pronađene na Ružici-gradu i u Iloku koji su pripadali Iločkim knezovima, kao i neke ranije objavljene radove o ovoj temi.

Ključne riječi: arheološki nalazi, heraldika, grbovi, Ružica-grad, Ilok, Iločki knezovi, 15. st., 16. st.

Arheološka istraživanja srednjovjekovnih utvrđenih dvoraca Ružice-grad i Iloka rezultirala su ogromnom količinom arheoloških nalaza, koji su djelomično objavljeni u katalozima, odnosno stručnoj literaturi. Posebnu važnost imaju pečnjaci s heraldičkim motivima, koji ne samo da govore o ekonomskoj i političkoj moći obitelji Iločkih knezova, nego i o obiteljskim vezama koje su zapravo i bile temelj političkog i ekonomskog statusa. Nadgrobne ploče Nikole i Lovre Iločkog ostavile su, zbog svoga stanja i načina izrade, brojne dileme o grbovima i njihovom porijeklu, koje se u ovom radu kroz analizu arheoloških nalaza pokušavaju razriješiti. Analizirani su grbovi pronađeni na Ružici-gradu i u Iloku, kao i neki ranije objavljeni radovi vezani za ovu temu.

U više radova upozoravao sam na neprimjeren tretman arheološke građe iz kasnog srednjeg i ranog novog vijeka u muzejskim ustanovama. Ipak, treba reći da se u posljednjih desetak godina intenzivno istražuju kasnosrednjovjekovni lokaliteti, odnosno utvrde, dvorci, crkveni kompleksi i sl., a što je osobito važno, rezultati ovih istraživanja se i objavljuju na primjeren način kroz opsežne stručne i znanstvene radove, odnosno kataloge i izložbe. Ovdje treba istaknuti istraživanja na području srednjovjekovnog Iloka, odnosno iločkog palasa, Ružice-grad, Velikog Tabora, Susedgrada, samoborskog Starog grada, Virovitice, zagrebačke Nove Vesi, Sokolca, Kamengrada (kod Koprivnice) i dr. Na trasi novog autoputa prema Osijeku (Koridor 5c) istraženo je i manje srednjovjekovno naselje (Štrosmajerovac kod Đakova) što daje novu sliku svakodnevnog života u kasnom srednjem vijeku.¹

Također su važna i brojna istraživanja srednjovjekovnih crkava u istočnoj Hrvatskoj od kojih su neke u cijelosti restaurirane i prezentirane (Srednji Lipovac, sv. Lovro u Požegi, sv. Duh u Crkvarima, sv. Križ u Osijeku, sv. Petar i Pavao u Koški, franjevačka crkva u Našicama, kapelica u valpovačkom dvorcu, sv. Petar i Pavao u Šarengradu i dr.). Treba istaknuti i činjenicu da su u ovim crkvama, pored utvrđivanja građevinskih faza i otkrivanja brojnih kamenih arhitektonskih elemenata, vrlo često pronalazeni i srednjovjekovni oslici. Arheološki Muzej u Osijeku izradio je i film o sakralnoj arhitekturi srednjeg vijeka u istočnoj Hrvatskoj, autora Ratka Ivanušca i snimatelja Marina i Domagoja Topića, a dio nalaza je izložen i u stalnom postavu samog muzeja.²

Pored činjenice da je arheološka građa s Ružice-grad uglavnom obrađena i prezentirana u katalogu izložbe, a time i ponovno valorizirana kao spomenik najviše kategorije, treba upozoriti da je stanje Ružice-grad katastrofalno i konstantno dolazi do urušavanja pojedinih dijelova zidova. Arheološka istraživanja, koja su trajala gotovo dva desetljeća i prekinuta su ratnim zbivanjima, još uvijek nisu u cijelosti završena. Isto tako, treba konstatirati da je za postav izložbe u Orahovici posebno uređen prostor za budući muzej koji, nažalost, ni pet godina nakon izložbe nije zaživio kao zasebna muzejska ustanova.

Historijska arheologija, kao specifična grana arheologije, u praksi većine europskih zemalja kroz arheološka iskopavanja, vrlo često višeslojnih srednjovjekovnih loka-

¹ Srednjovjekovna nizinska utvrda u Virovitici, 2008.; Ernečić, D. Srednjovjekovni Kamengrad c. 1330.-1446., 2001.; Veliki Tabor u svjetlu otkrića, 2007.; Prister, L. Susedgrad ili Nedovršena priča o jednom

gradu, 1998.; Mašić, B. Kasnogotički pečnjaci s Nove Vesi, 2002.; Miletić, D., Valjato Fabris, M. Sokolac - frankopanski plemićki grad u Brinju, 2003.; Miletić, D. Samoborski Stari grad, 2001.; Težak, S., Šimek, M., Lipljin, T. Županija Varaždinska u srednjem vijeku, 1999.
² Seoba naroda i srednji vijek: vodič kroz stalni postav, 2009.

liteta, kompleksnom analizom brojnih nalaza vrlo dobro dopunjava uglavnom rijetku pisanu građu za ovo razdoblje. Ovo osobito vrijedi za područje istočne Hrvatske, gdje je nakon 150 godina turske vlasti ostao veliki hijatus u spomeničkoj baštini umjetnosti i arhitekture srednjeg vijeka.

Na srednjovjekovnim lokalitetima, utverdama, naseljima, grobljima i crkvama vrlo često postoji kontinuitet življenja od prapovijesnih, odnosno antičkih vremena, pa sve do srednjovjekovnog, turskog, a ponegdje i postturskog razdoblja. Stanje obrađenosti arheoloških nalaza iz turskog razdoblja u istočnoj Hrvatskoj još je lošije od nalaza iz srednjovjekovnog razdoblja. U muzealnom smislu, ovi su predmeti uglavnom izvan interesa arheologa, ali i povjesničara umjetnosti, povjesničara i etnologa. Nažalost, ti su predmeti vrlo često bez potrebnih podataka o porijeklu. Stoga u muzejskim ustanovama predstoji ozbiljna revizija takvih vrsta nalaza, a zatim obrada i objavljivanje, odnosno prezentacija (kao što je to npr. u susjednoj Mađarskoj već dugogodišnja praksa).

Dobar primjer uporabe arheoloških nalaza kasnog srednjeg vijeka i ranog novog vijeka kao dopune arhivskim izvorima su i pećnjaci pronađeni prilikom višegodišnjih ar-

heoloških iskopavanja srednjovjekovnih utvrđenih dvoraca Ružice-grad i Iloka.³

Pored svoje likovne i umjetničke vrijednosti, oni su izvrstan primjer za istraživanje obiteljskih, političkih i trgovačkih veza, kao i ekonomske moći Iločkih knezova, koji su kao vlasnici i graditelji dva najvrednija srednjovjekovna kompleksa istočne Hrvatske igrali odlučujuću ulogu u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu od druge pol. 14. st. pa sve do turskih osvajanja.

Nikola Iločki († 1477. g.) i njegov sin Lovro († 1524. g.) glavni su nositelji moći ove obitelji. Njihove nadgrobnice ploče u crkvi sv. Ivana Kapistrana u Iloku bile su i polazište mojih istraživanja i razmišljanja o heraldičkoj ostavštini te obitelji i nejasnoćama vezanim za pojedine grbove i njihovo porijeklo.

³ Radić, M., Bojčić, Z. Srednjovjekovni grad Ružica: katalog izložbe, 2004.; Tomičić, Ž. Regensburg - Budim - Ilok, Kasnosrednjovjekovni pećnjaci iz dvora knezova Iločkih, Dokaz sveza Iloka i Europe // Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 21/2004.

Sl. 1 i 2 Nadgrobnice ploče Nikole i Lovre Iločkog u crkvi sv. Ivana Kapistrana u Iloku; snimio Marin Topić

Tijekom obrade ogromne količine pećnjaka pronađenih na Ružici-gradu, posebnu pozornost pobudili su ulomci s prikazima različitih grbova. Koliko god se u prvi mah činilo da se uglavnom radi o importiranim pećnjacima, odnosno kalupima, te stoga i grbovima koji su više imali estetsku svrhu, ipak se pomnijom analizom utvrdilo da je samo manji broj takvih grbova.

U ovu skupinu grbova pripadaju pećnjaci s motivima grifona, sv. Jurja ili krilatog anđela, kao i pećnjaci na kojima anđeli pridržavaju tzv. slijepe grbove (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 248, kat. br. 524; 281, kat. br. 593; 281, kat. br. 594; 260, kat. br. 544; 261, kat. br. 545).

Sl. 3 Pećnjak s motivom grifona naknadno uobličen u formu štita, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sl. 4 Donji dio grba s prikazom sv. Jurja, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sl. 5 Ulomci pećnjaka s prikazom grifona ili krilatog lava, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sl. 6 Ulomci zabatnog pećnjaka s motivom anđela koji drži grbove, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sl. 7 Ulomci zabatnog pečnjaka s motivom anđela koji drži grbove, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Drugu skupinu grbova predstavljaju državni, odnosno kraljevski grbovi kao što su ugarski, austrijski, češki ili portugalski (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 237, kat. br. 493, 494; 238, kat. br. 495, 496; 239, kat. br. 497; 240, kat. br. 499; 280, kat. br. 590, 591; 295, kat. br. 621).

Sl. 8 Ulomak pečnjaka s prikazom češkog grba, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Pronađen je gotovo cjelovit grb i pečuškog biskupa Sigismunda Ernusza (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 282, kat.

br. 597). Na štitu renesansne forme prikazana je utvrđena kula sa čije se lijeve i desne strane nalazi po jedna zvijezda.

Sl. 9 Rekonstruirani pečnjak s grbom pečuškog biskupa Sigismunda Ernusza, Ružica-grad, zadnja četv. 15. st. i poč. 16. st.; snimio Marin Topić

Ovi su grbovi već odraz političkih odnosa i povijesnih događanja. To se osobito odnosi na nekoliko starijih pečanjaka s ugarskim grbom kralja Žigmunda Luksemburškog (1387.-1437.) i grbom Austrije oko 1500. g. (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 237, kat. br. 493, 494; 238, kat. br. 495, 496; 239, kat. br. 497). Osnovni grb Žigmunda Luksemburškog, ugarskog kralja, na desnoj strani ima karakteristične ugarske položene grede (crveno-srebrne), a na lijevoj strani lava u heraldičkoj pozi okrenutog na lijevo.

Sl. 10 Ulomak necakljenog pečnjaka s ugarskim grbom kralja Žigmunda (1387.-1437.), Ružica-grad; snimio Marin Topić

Sl. 11 i 12 Ulomci pečnjaka s ugarskim grbom kralja Žigmunda (1387.-1437.), Ružica-grad; snimio Marin Topić

Sl. 13 i 14 Ulomci pečnjaka s ugarskim grbom kralja Žigmunda (1387.-1437.), Ružica-grad; snimio Marin Topić

Sl. 15 Ulomak pečnjaka i crtež s motivom austrijskog grba (iz sakristije katedrale Stephansdoma u Beču), Ružica-grad, oko 1500. g.; snimio Marin Topić

Mali grb Portugala samo je na prvi pogled „uljez“ - na crvenom grbu je manji srebrni grb u kojem se nalazi pet plavih grbova poredanih u obliku križa, svaki s pet srebrnih točaka, odnosno kugli, a oko manjeg srebrnog grba poredane zlatne kule razdvojene su stiliziranim ljiljanom u četvorine.⁴ No, znajući za sukob Nikole Iločkog s kraljem Matijom Korvinom (1458.-1490.) i Nikolinu sklonost i veze s austrijskim carem Friedrichom III. Habsburškim, rimsko-njemačkim carem 1452.-1493., čija je žena bila portugalska princeza Eleonora († 1467. g.), ovaj grb zapravo je dobra potvrda da se ne radi o slučajnom izboru motiva na pečnjacima, odnosno reprezentativnim pečima u posebnim dvorskim sobama kao što su svečane dvorane, blagovaonice, kapele, dvorišta i sl. (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 262, kat. br. 547 a).

Sl. 16 Ulomak pečnjaka s prikazom portugalskog kraljevskog grba kojeg drži anđeo, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

4 Današnji grb Portugala ima sedam zlatnih kula, dok su na našem oštećenom ulomku u lijevom gornjem uglu prikazane tri kule između dva ljiljana, što bi u bilo kojem simetričnom slaganju kula dovelo do njihovog parnog broja, odnosno osam kula kako je prikazano i u grobovniku iz Salamance (16. st.), odnosno na nadgrobnoj ploči same Eleonore Portugalske, supruge Friedricha III., u crkvi Neuklosterkirche u Bečkom Novom Mjestu - Királylányok messzi földröl Magyarorszáგ és Katalónia a középkorban, 2009., str. 188.

Isto vrijedi i za ulomak grba Kyburga⁵, posjeda u blizini Habsburga (danas u Švicarskoj), što ga je Rudolf Habsburški (1218.-1291.) ženidbenim vezama naslijedio. Tada započinje zapravo i uspon Habsburgovaca kao dinastije i očigledno je da je ovaj grb važan za obitelj. Vjerojatno se na Ružici-gradu našao uz grb Portugala, a kako su oba ulomka obojana „a secco“ crvenom bojom i slični su u izradi, sigurno je da su bili na istoj peći.⁶

Sl. 17 Ulomak grba Kyburga, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sličan je i ulomak od necakljene terakote s prikazom crne ptice, koji vjerojatno prikazuje obiteljski simbol kralja Matije Korvina, gavrana⁷ (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 282, kat. br. 595).

Sl. 18 Ulomak pećnjaka s prikazom ptice tamnog perja, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Treća skupina grbova govori nam zapravo najviše i odnosi se na grbove koji su u obitelj došli rodbinskim vezama. Pronađeni su ulomci nekoliko grbova Gorjanskih (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 279, kat. br. 586, 587) jer je sestra Lovre Iločkog, Eufrozina, bila udana za posljednjeg Gorjanskog, Joba († 1481. g.). Pored zeleno cakljenih pećnjaka pronadjeni su i ulomci istog grba bojani „a secco“ (zlatni zmijoliki zmaj na plavom, okrenut na desno u ustima drži vladarsku jabuku s križem).

Sl. 19 i 20 Ulomci grba Gorjanskih, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Lovrina sestra Hyeronima bila je udana za Leonharda, grofa Goričkog, čiji je dio grba pronadjen na Ružici. Na fragmentarnom ulomku vidi se samo stražnji dio životinje (lava) s uzdignutim repom, pa nije sigurno da se radi o standardnom grbu grofova Goričkih, osobito stoga jer se uočavaju tragovi bijele boje⁸ (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 262, kat. br. 547 b). Dio grba Koruške (Kärnten)⁹ (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 262, kat. br. 547 c) također se nalazi na nadgrobnoj ploči grofa Leonharda Goričkog i Tirolskog u Lienzu¹⁰ (1500 circa: 68, kat. br. 47), a pronadjen je i djelić grba grofova Celjskih¹¹ (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 279, kat. br. 588).¹²

5 Alberti, O. Württembergisches Adels- und Wappenbuch, 1889., str. 490.; Ströhl, H. G. Osterreichisch-Ungarische Wappenrolle, 1890.

6 Grb Kyburga predstavljaju dva zlatna lava u crvenom, razdijeljena kosom zlatnom gredom. Ulomak ovog grba, kao i ulomci grbova Portugala, Koruške i Gorice, vjerojatno je ukrašavao kaljevu peć sličnu onoj u Ochsenfurtu, koja je izrađena oko 1510. g. od cakljenih pećnjaka u boji (Germanisches Nationalmuseum - Führer durch die Sammlungen, 2001., str. 85).

7 Iako je Nikola Iločki bio u sukobu s Matijom Korvinom (1458.-1490.), i zapravo je podržavao njemačkog cara Friedricha III., ipak se na kraju pomirio s kraljem Matijom. Nikolin sin Lovro Iločki podržavao je nezakonitog sina Matije Korvina, Ivaniša, u borbi za prijestolje protiv Vladislava II. Jagelovića, ugarskog kralja 1490.-1516.

8 Opis originalnog grba: koso razdijeljen štit od gornjeg desnog kuta na donji lijevi, naprijed crveno-srebrne grede, iza zlatni lav u plavom.

9 U katalogu „Srednjovjekovni grad Ružica“, str. 262, kat. br. 547 c, kao i u popisu literature, potkrala se greška i umjesto Koruške (Karantanijske), navedena je „Kranjska (Karantanijska)“.

10 Opis originalnog grba: okomito razdijeljen grb, u desnom polju tri crna lava u zlatnom, u lijevom austrijski grb, srebrna greda na crvenom.

11 Opis originalnog grba: raščetvoreni grb, prvo i četvrto polje tri zlatne zvijezde u plavom, a drugo i treće dvije srebrne grede u crvenom.

12 Kći Hermana II. Celjskog, Ana, udala se 1405. g. za palatina Nikolu Gorjanskog, a njihova kći Katarina za Heinricka IV., grofa Goričkog.

Sl. 21 Ulomak pećnjaka s prikazom grba Goričkih grofova, Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sl. 22 Ulomak pećnjaka s prikazom grba Koroške, kojeg pridržava anđeo, (Gorički grofovi), Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Sl. 23 Ulomak pećnjaka s prikazom grba grofova Celjskih, Ružica-grad, prva pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Za ulomke dvaju grbova s Ružice-града porijeklo je za sada nejasno (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 279, kat. br. 589; 282, kat. br. 598).

Među njima su mi se posebno zanimljivim učinili ulomci grba, koji je očigledno bio dio većeg pećnjaka na kruništu luksuzne kaljeve peći. Ostatak donjeg dijela, cakljen zeleno, pokazuje da je grb (jarko crvena terakota, necakljen, bez tragova boje) bio lagano nakošen na desno, a da je zapravo stajao na gotičkoj balustradi u dnu velikog zabatnog pećnjaka s nišom (vidi sl. 39; RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 292, kat. br. 615). U gornjem lijevom uglu (gledatelju desno), odnosno po rubu, uočavaju se tragovi maslinastozelene cakline, a na samom uglu oštećenje kao trag spoja s drugim grbom nakošenim na suprotnu stranu, odnosno na lijevo. Na gornjem lijevom dijelu grba (gledatelju desno) uočava se trag nekog dodatnog dijela, koji nije sačuvan. Moguće je da se radi o kacigi iznad grba, odnosno štita. Ostatak ovakve kacige, koja je mogla biti upravo iznad ovakvog dijela, pronađen je na Ružici (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 198, kat. br. 390).

Sl. 24 Ulomak donjeg dijela kacige koja je tvorila grb na pečnjaku, Ružica-grad, druga pol. 15. st. i prva četv. 16. st.; snimio Marin Topić

Rekonstrukcijom ovog grba utvrđeno je da je na njemu motiv sjenice na četiri stupa, čiji je krov od četiri reda slame na vrhu zavezan u čvor. Motiv je izrađen vrlo precizno u plitkom reljefu (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 279, kat. br. 589).

Sl. 25 Ulomci pečnjaka s grbom na kojem se nalazi motiv slamnate sjenice, Ružica-grad, druga pol. 15. st. i prva četv. 16. st.; snimio Marin Topić

Ovakav način izrade krovova od slame, koji na sljemeni imaju čvorove, karakterističan je za seosku arhitekturu od srednjeg vijeka pa sve do 20. st.

Sl. 26 Detalj slamnatog krova sa završnim čvorom u Etnografskom parku u Szombathelyu; snimio Mladen Radić

Slični su kvalitetom izrade (vrlo precizni reljefi) i veličinom ostaci grbova Gorjanskih (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 279, kat. br. 586; nestali ulomci bojani „a secco“; vidi sl. 19) i grba s prikazom orla, koji je sačuvan u nekoliko fragmenata i također je nakošen u odnosu na vertikalnu os (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 280, kat. br. 590). Kako nije sačuvan korpus, odnosno glava ptice, nije baš najjasnije o kakvom se grbu radi, ali kako su na ulomku 590c perje i rep obojeni crveno, a podloga bijelo, moguće je da se radi o grbu Tirola, pa bi to ponovno bila veza s Goričkim i Tirolskim grofom Leonhardom, suprugom Lovrine sestre Hyeronime.

Sl. 27 Ulomci pečnjaka s grbom na kojem je prikazan orao raširenih krila (grb Tirola?), Ružica-grad, druga pol. 15. st.; snimio Marin Topić

Ostaci velikih pećnjaka koji su pronađeni na Ružici, a imaju sve elemente „škarta“, odnosno neuspjelih primjere, ukazuju na postojanje značajne lokalne keramičarske radionice u kojoj su se izrađivali kvalitetni, tehnički zahtjevniji pećnjaci. Stoga su i gore navedeni pećnjaci s opisanim grbovima vrlo vjerojatno izrađeni u ovoj radionici ili, eventualno, u radionici u Iloku, gdje je pronađen i kalup za izradu pećnjaka s motivom ležećeg lava (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 50, sl. 61). Iako su okvirno datirani u drugu pol. 15. st., možda bi bilo preciznije reći da su nastali u vrijeme Lovre Iločkog, u zadnjoj četv. 15. st. i prvoj četv. 16. st.

Pitanje koje se kontinuirano „provlačilo“ prilikom rada na pećnjacima i nalazima s Ružice-grada vezano je uz nepostojanje niti jednog predmeta na kojem bi se nalazio barem jedan od grbova Iločkih poznatih u literaturi (BOJNIČIĆ 1899.: tabla 142; NÁGY, CSERGHEŐ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 474, 475), odnosno koji se nalaze na nadgrobnim pločama i pečatima.

Sl. 28 Crteži grbova Iločkih knezova izrađeni na temelju pečata (Nagy, I., Csergheő, G., Csoma, J., 1885.-1894., tabla 474, 475.)

Gotovo ista tvrdnja mogla bi se upotrijebiti i za do sada objavljene pećnjake pronađene prilikom arheoloških istraživanja u Iloku (TOMIČIĆ 2004.: 143-176).

Analiza postojećih grbova na nadgrobnim pločama Nikole Iločkog i njegovog sina Lovre (Lovrina ploča datirana oznakom MCCCC, odnosno 1500. g., kako bi se mogla upisati i konačna godina smrti) pokazala je da su sačuvani grbovi na Nikolinoj ploči poznati i da predstavljaju grbove Bosanskog Kraljevstva s tri krune (Nikola je nosio titulu kralja Bosne), odnosno stari obiteljski grb s dvije položene grede. Nadgrobna ploča Nikole Iločkog je u vrijeme turske vlasti razbijena i znatno oštećena¹³, te je nakon njezine rekonstrukcije, odnosno spajanja preostalih dijelova, ostala praznina iznad sačuvanih grbova Bosanskog Kraljevstva i obitelji knezova Iločkih. Naknadne intervencije i pokušaji ubacivanja nekih proizvoljno odabranih i loše izrađenih grbova u potpunosti su neutemeljeni¹⁴. Kako

¹³ Thallóczy 1889., str. 8: „Prigodom upada Turaka grobovi su razoreni, a ploče slomljene. Nakon izгона Turaka, 1690. g. provincijal Petar Pastirovics dao je sastaviti spomenike i postaviti na sadašnje mjesto. U današnjem stanju nije moguća potpuna umjetnička valorizacija; u svakom slučaju vidi se da su djela vještih ruku. Ništa, barem, ne osporava mogućnost da je Ivan Dalmata, majstor pomalo sirovog načina rada, izveo ove spomenike“. Prijevod: Ida Horvat, prof.

¹⁴ Barbarić 1919., sl. 26 - Nikolina nadgrobna ploča s naknadno „rekon-

struiranim grbovima“. Barbarić na str. 18 kaže: „ono, što je početkom 18. st., prigodom uzdičavanja, prikrapano žbukom, tek je izmišljeno“.

Stoga je malo vjerojatno da je na Nikolinoj nadgrobnoj ploči uopće bilo ikakvih drugih grbova jer su dva gore spomenuta temeljni grbovi Nikole Iločkog i nelogično je da bi iznad njih stajali bilo kakvi drugi hijerarhijski „manje vrijedni“ obiteljski grbovi. Pored toga, postojeći prostor između dva navedena grba i Nikolinih podlaktica apsolutno je nedovoljan za postavljanje grbova barem približne veličine kao postojeći.

Stoga niti kameni ulomak s vrlo fino klesanim grbom na sličnom crvenom kamenu (bez inventarnog broja), koji se nalazi u fundusu iločkog muzeja (sl. 29), nije dio Nikoline nadgrobne ploče.

Sl. 29 Ulomak s grbom Iločkih iz fundusa Muzeja grada Iloka, zadnja četv. 15. st. i prva četv. 16. st.; snimio Marin Topić

Pored toga, ovaj raščetvoreni grb iz iločkog muzeja, iako nosi u lijevom gornjem dijelu stari grb Iločkih, ima renesansne karakteristike, dok je Nikolina ploča klesana još uvijek u gotičkom stilu. Također, treba reći da je grb s ovog kamenog ulomka (dimenzije štita: 18,3 cm x 15,3 cm) daleko manji od postojećih grbova na Nikolinoj ploči¹⁶. Već je Emil Laszowski uočio da je grb s ovog ulomka „veoma nalik onomu, koji se nalazi u crkvi Franjevačkoj na grobnom spomeniku Lovra Iločkoga desno do njegovih nogu“ (LASZOWSKI 1902.: 58).

Crveni kamen iz kojeg je izrađen ovaj ulomak, kao i nadgrobne ploče Nikole i Lovre, vrlo vjerojatno potječe iz Mađarske, odnosno iz okolice Šikloša ili Ostrogona. Analiza kamena ovog ulomka i nadgrobni ploča Lovre i Nikole bila bi dobrodošla u razrješavanju dileme je li ulomak s

struiranim grbovima“. Barbarić na str. 18 kaže: „ono, što je početkom 18. st., prigodom uzdičavanja, prikrapano žbukom, tek je izmišljeno“.

¹⁵ Priredio Hamdija Hajdarhodžić u knjizi „Bosna, Hrvatska, Hercegovina: zemljovidi, vedute, crteži i zabilješke grofa Luigija Ferdinanda Marsiglija krajem XVII. st.“, 1996., str. 58.

¹⁶ Ovaj ulomak nedavno je bio izložen na izložbi „Slavonija, Baranja i Srijem - vrela europske civilizacije“ u Galeriji Klovičevi dvori, 2009.

grbom možda bio dio grobne cjeline (sarkofaga) Nikole, odnosno Lovre Iločkog ili je ipak dio neke zasebne arhitektonske cjeline.

Renesansni prikaz školjke (Jakobova kapica), na kojem se nalazi navedeni grb, sličan je onom na kojem dva *putta* drže školjku s praznim štitom (grb otklesan) i naknadno uklesanom godinom 1797. (ploča dimenzija: 46,5 cm x 112 cm x 26 cm). Ovaj ulomak također se nalazi u Muzeju grada Iloka pa je gotovo sigurno da je ulomak s grbom Iločkih bio upravo u istoj poziciji između dva *putta*.¹⁷ Ovom zaključku ide u prilog identična forma oba grba (štit), a i dimenzije su im vrlo slične (štit na školjci između dva *putta*: v. 20 cm; š. 16,5 cm - štit na ulomku s grba Iločkih: v. 18,3 cm; š. 15,3 cm). Na ulomku s grbom Iločkih može se i uočiti mjesto gdje je nekad stajala ruka *putta* (gornji lijevi ugao).¹⁸

U Muzeju grada Iloka nalazi se još jedan ulomak s jednim *puttom*, ali je po liniji loma evidentno da ulomak s grbom Iločkih nije s njim činio cjelinu.¹⁹ Ostaci željeznih klanfi na oba ulomka govore da se radilo u frizu (vijencu s grbom), odnosno grbovima Iločkih knezova²⁰ od kojih je jedan bio i ulomak s raščetvorenim grbom i sjenicom u trećem polju. U obzir dolaze i grbovi obitelji s kojima su Iločki bili u rodbinskim vezama, kao i državni, odnosno kraljevski grbovi.

Sl. 30 Kameni ulomak s dva *putta* i preklesanim grbom na školjci s naknadno upisanom godinom (AC 1797.), Muzej grada Iloka; snimio Marin Topić

Očigledno je da je raspored grbova na Lovrinoj ploči (četiri grba) neprestano poticao maštu istraživača kod pokušaja rekonstrukcije Nikoline nadgrobne ploče.

Sličan primjer Nikolinoj nadgrobnoj ploči je ploča Emerika Zapolje datirana 1487. g., koja se nalazi u katedrali sv. Martina u Spišskom Kapitolu (ŠEDIVY 2009.: 537, sl. 220). Emerik Zapolja stoji u sličnom oklopu na lavu, a dolje lijevo i desno su samo dva grba.

¹⁷ Pelc 2009., str. 411, sl. 6.

¹⁸ Zahvaljujem kolegici Ružici Černi iz Muzeja grada Iloka na stručnoj pomoći prilikom mjerenja ulomaka.

¹⁹ Pelc 2009., str. 412, sl. 7.

²⁰ Pelc 2009., str. 411-412; Autor smatra da je dio ploče s natpisom Lovre Iločkog, koji se nalazi u franjevačkom samostanu u Iloku, činio cjelinu s manjim ulomkom na kojem je *putto*. Također, iz samog natpisa zaključuje da su ovi ulomci dio neke „istaknute grobnice“ („LAVRENTIVS ISTVD INSIG... SEPULCH“), odnosno da u obzir dolaze samo dvije grobnice - sv. Ivana Kapistrana ili Lovrina oca Nikole. Kao moguću lokaciju navodi kapelu u sklopu iločke franjevačke crkve, u kojoj su se nalazili grobovi sv. Ivana Kapistrana i Nikole Iločkog.

Sl. 31 Nadgrobna ploča Emerika Zapolje iz 1487. g. u katedrali sv. Martina u Spišskom Kapitolu; snimio Mladen Radić

Nadgrobna ploča Lovre Iločkog sačuvana je gotovo u cijelosti (nedostaje dio natpisa u lijevom uglu) i na njoj su u cijelosti sačuvana četiri grba.

U lijevom gornjem uglu ploče (gledateljeva lijeva strana) grb je s tri krune postavljene jedna iznad druge i još jednom krunom na štitu. Krune su sa završecima u obliku trolista, a grb predstavlja Lovrinu titulu „dux Bosniae“, odnosno bosanskog vojvode. Na gornjem desnom uglu prikazan je raščetvoreni grb na kojem prvo i četvrto polje predstavlja stari obiteljski grb s dvije položene grede, koji se koristio još na pečatima iz vremena palatina Nikole Konta (ANDRIĆ 2001.: 134 - prikazani pečati palatina Nikole Konta iz 1359. i 1364. g. ; CSÁNKI 1889.: tabla V.). Isti grb je koristila i loza ove obitelji koja je svoje sjedište imala u Ružici-gradu i nazivala se *Raholcai* ili *Orahovički*. Na drugom i trećem polju dva su lava u heraldičkoj pozici, uzdignuta na stražnje šape i pridržavaju krunu. Na turnir-

skoj kacigi iznad grba je kruna iz koje „izlazi“ okrunjena „djeвица“ s krilima, dakle gotovo identično, s nekim manjim modifikacijama, kao na starom grbu, odnosno pečatu. Iz kacige se s obje strane izvija plašt.

U donjem lijevom dijelu ploče grb je Lovrine prve supruge Katarine Pongracz de Dengeleg, na kojem je prikazan kotač kola ispod kojeg je zvijezda u polumjesecu.

Četvrti grb u donjem desnom uglu ploče do danas je nepoznatog porijekla, a što je još važnije, motiv u desnom dijelu raspolovljenog grba nikad nije bio razjašnjen, te je stoga ovaj, za obitelj očigledno važan grb, ostao nerazjašnjen.

Sl. 32 Grb nepoznate provenijencije s nadgrobne ploče Lovre Iločkog; snimio Marin Topić

Lajos Thallóczy u svom radu o nadgrobnim spomenicima Iločkih smatra da se na desnoj polovini grba, ispod grede, nalazi prikaz palisade (THALLÓCZY 1889.: 6). Ovaj motiv podsjeća pomalo i na neku vrstu košnice, ali se u većini radova posvećenih Iločkima, odnosno njihovim nadgrobnim pločama, uglavnom navodi da se radi o grbu nepoznatog porijekla ili ga se uopće ne navodi (HORVAT 1979.: 308; SZABO 1917.: 23; LASZOWSKI 1902.: 61).

Dakle, da bi se barem pokušalo odgonetnuti porijeklo grba, treba utvrditi o kakvom se motivu radi, (na lijevom dijelu grba prikazana je sjekira; iznad oba motiva nalazi se položena greda!). Sama činjenica da se ovaj grb nalazi na kraju hijerarhijskog „nizanja“ obiteljskih grbova, odnosno titula, upućuje na mogućnost da se radi ili o grbu vezanom za neki posjed ili o nekom drugom obiteljskom grbu, koji je došao u posjed obitelji rodbinskim vezama. Nejasnoća forme i funkcije ovog, na nadgrobnoj ploči dosta izlisanog i nejasnog objekta još je više onemogućavala otkrivanje njegovog značenja i funkcije.

Tek objavljivanjem pećnjaka s Ružice-grada i njihovom naknadnom analizom uspio sam utvrditi da se na četvrtom grbu s Lovrine ploče zapravo radi o istoj sjenici sa

slamnatim krovom i uvezanim čvorom na vrhu, koja stoji na četiri stupa, a nalazi se prikazana i na grbu, odnosno pećnjaku, koji je činio krunište kaljeve peći na Ružici-gradu (sl. 25).

Sl. 33 Crtež - rekonstrukcija pećnjaka pronađenog na Ružici-gradu s motivom sjenice; crtež izradila Sandra Vehabović

U vezi s tim, treba razmotriti ranije spomenuti ulomak ploče od crvenog kamena iz iločkog muzeja, koji nosi na sebi vrlo lijepo klesani manji grb položen u renesansnu školjku (djelomično oštećeni školjka i grb!; vidi sl. 29). Na ovom raščetvorenom grbu, u lijevom gornjem uglu nalazi se stari grb Iločkih s dvije položene grede (polje 2). U gornjem desnom uglu (polje 1) nalazi se ugarski križ, a u donjem lijevom uglu (polje 4) sjekira okrenuta na lijevo, dakle isti motiv kao i na četvrtom grbu s Lovrine ploče.

Osobito je važno treće polje, koje očigledno također ima motiv sjenice sa slamnatim krovom u četiri reda, ali je krov ovdje zaobljen (polukružan) zbog „skučenosti“ samog trećeg polja (zakrivljenost štita). Posebno je zanimljivo što su četiri stupa, na kojima je krov sjenice, izrađena kao okresana debla. Sam način izrade ovog grba ukazuje da je isklesan krajem 15., odnosno početkom 16. st.

Na kraju svakako treba spomenuti i vrlo važan nalaz gotovo u cijelosti sačuvanog pećnjaka u obliku niše, koji je iskopan u tijeku višegodišnjih arheoloških iskopavanja unutar srednjovjekovnog palasa Iločkih u Iloku, koje je vodio ravnatelj Arheološkog instituta u Zagrebu dr. Željko Tomičić. U niši ovoga zeleno cakljenog i djelomično

rekonstruiranog pećnjaka nalazi se prikaz raščetvorenog grba, koji u prvom polju ima prikaz običnog križa. U drugom polju je stari grb Iločkih s dvije položene grede, a u trećem polju dva okresana stabla s okruglim krošnjama i vjerojatno prikazom zmiye uzdignute uz lijevo stablo. Četvrto polje je uništeno i rekonstruirano kao ravna ploha, a na njemu se vjerojatno nalazila sjekira.

Očigledno je da je majstor-pećar bio manje vješt i da prilikom izrade kalupa nije bio upućen o kakvom se zapravo motivu radi u trećem polju ovog grba, te je stoga interpretirao sjenicu s okresanim stupovima kao stabla s krošnjama.

Dakle, treba zaključiti da se radi o prikazu istog grba s ulomka iz iločkog muzeja, uz modifikacije koje su prije svega odraz nevještosti pećara, odnosno izrađivača kalupa.²¹ Zašto je pećnjak s Ružice-града, koji na sebi ima grb sa sjenicom, bez sjekire, kao što je na ostalim prikazima, još je upitno, ali svakako treba razmotriti mogućnost da je uz ovaj grb, koji je nagnut na desno u sklopu velikog kružnog pećnjaka bio i grb sa sjekirom nagnut na lijevo. O tome govore i ostaci maslinastozelene cakline (vjerojatno za učvršćivanje konstrukcije), odnosno loma na gornjem desnom uglu na grbu sa sjenicom gdje se nalazio spoj s drugim grbom.

Ovim, sada već relativno brojnim, ali u likovnim prikazima različitim motivima sjenice na grbovima Iločkih s nadgrobni ploča i pećnjaka, samo smo potvrdili značenje motiva i važnost grbova za obitelj Iločkih knezova, no preostaje utvrditi moguće porijeklo, odnosno način kako se ovaj vrlo rijedak heraldički motiv našao u moćnoj obitelji knezova Iločkih. Također, treba utvrditi zašto se ovaj motiv ne pojavljuje u do sada objavljenoj stručnoj literaturi kao dio heraldičkog nasljeđa obitelji knezova Iločkih.

Grbovi Iločkih i njihove varijacije u stručnoj literaturi²² reproducirani su, odnosno iscrtavani na temelju sačuvanih pečata s povelja i prikaza na kamenim spomenicima.²³ Prema tome, očigledno je da nisu sačuvani prikazi ovih grbova u boji (grbovnici, povelje, zidni oslici i sl.).

Sl. 34 Pećnjak iz Iloka u obliku niše s prikazom obiteljskog grba Iločkih; snimio Hrvoje Jambreč

Najstariji grb, u čijem su štitu dvije položene grede, a na njemu kaciga s krunom iz koje „izvire“ okrunjena djeвица s krilima, pojavljuje se već na pečatima Nikole Konta iz 1359. i 1364. g. (CSÁNKY 1899.: tabla V.; ANDRIĆ 2001.: 134). Ovakav grb nalazi se i na nadgrobnoj ploči Nikole Iločkog, kao i na njegovim pečatima (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: 690 - Ia).

Drugi grb (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: 690 - Ic) nalazi se na pečatima i na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkog. Ovaj raščetvoreni grb s nadgrobne ploče Iločkog vjerojatno je koristio samo Lovro Iločki. Je li motiv lavova koji drže krunu vezan za Lovrinu titulu „dux Bosniae“ ostaje otvoreno pitanje.

To isto vrijedi i za treći grb (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: 690 - Ib; NÁGY 1865.: 392), zapravo zabilježen samo na pečatima s povelja izdanim od strane Lovre Iločkog kao državnog suca (orszagábiró) 1519. i 1524. g. Raščetvoren kao i prethodni grb, razlikuje se od njega samo po tome što je u četvrtom polju ucrtan „toranj“ (kula) s koničnim krovom na stijeni (njem. „ein Spitzbedachter Thurm“). Turnirska kaciga iznad štita je okrunjena, a u kruni stoji krilata djeвица s krunom (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: 690 - Ib, tabla 475 - Ib).

21 Ovom se prilikom posebno zahvaljujem dr. Željku Tomičiću, koji mi je omogućio prvo objavljivanje ovog pećnjaka. Dr. Željko Tomičić održao je predavanje na Sveučilištu grada Pečuha 2008. g. u sklopu znanstvenog skupa „Renaissance - Relationen, Ungarn und Europa in den 15-16 Jahrhundert“ pod nazivom „Neue Erkenntnisse über die mittelalterliche Schicht der Stadt Ilok (Újlak) - Beitrag zu den Verbindungen zwischen Ungarn und Europa in der Renaissance“, na kojem je, pored brojnih drugih, prezentirao i navedeni pećnjak.

22 Bojničić 1899.: tabla 142.; Nágy, Csergheö, Csoma 1885.-1894.: tabla 474, 475.

23 Kubinyi 1973.: str. 51: „Iločki je imao i svoj pečat kao znak svoje kraljevske časti. Nažalost nije ostao neoštećen niti jedan primjerak.“

Vrlo bitan moment u „raspetljavanju cijele zavrzlamе“ oko neidentificiranog grba s nadgrobne ploče Lovre Iločkog vezan je uz toranj (Thurm) ili bunar (!), kako navodi Ivan Nagy u svojoj knjizi (NAGY 1865.: 392) kod opisa motiva u četvrtom polju na pečatu (grb Ib), što se kod opisa u Siebmacherovim izdanjima za ugarsko i hrvatsko plemstvo ne spominje, nego se spominje samo termin „Thurm“.²⁴

U *Siebmacherovim izdanjima za ugarsko* (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 475 - Ib, Ic), odnosno *hrvatsko i slavonsko plemstvo* (BOJNIČIĆ 1899.: tabla 142, IIb, IIc), ovaj motiv je grafički različito prikazan, te sam odmah posumnjao da se zapravo radi o motivu koji je na pečatima nejasan, odnosno da se ne radi o tornju utvrde ili bunaru, nego upravo o sjenici koja je Nagyja podsjetila na krov iznad bunara, a to je prilično logično s obzirom da je motiv sjenice vrlo rijedak u srednjoeuropskoj heraldici.

Ovu pretpostavku provjerio sam i direktnim uvidom u kopiju pečata s povelje iz 1524. g., koji se nalazi u Državnom arhivu u Budimpešti (Magyar Országos Léveltár), na čemu posebno zahvaljujem kolegi Györgyju Ráczu i njegovim suradnicima. Na kopiji ovog pečata bilo je evidentno da je upravo ovaj motiv u četvrtom polju grba vrlo nejasan.

Iako nisam mogao izvršiti uvid u preostale originalne pečate, dva izvrsna snimka pečata s dvije različite povelje, izdane istog datuma (01. VI. 1519. g.) od strane Lovre Iločkog kao državnog suca Petru Forgaču Gimeškom, potvrdile su točnost pretpostavke da se ovdje zapravo radi o prikazima sjenice sa stožastim krovom od slame na četiri stupa.²⁵ Zanimljivo je da i u grbu obitelji Forgač stoji okrunjena djeвица u kruni (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 142 a - c).

Ovi prikazi razlikuju se u detaljima stupova same sjenice, no nema nikakve sumnje da se radi upravo o motivu koji se nalazi i na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkog, na grbu s ulomka nadgrobne ploče iz iločkog muzeja, kao i na pećnjacima pronađenim u Ružici-gradu, odnosno iločkom palasu!

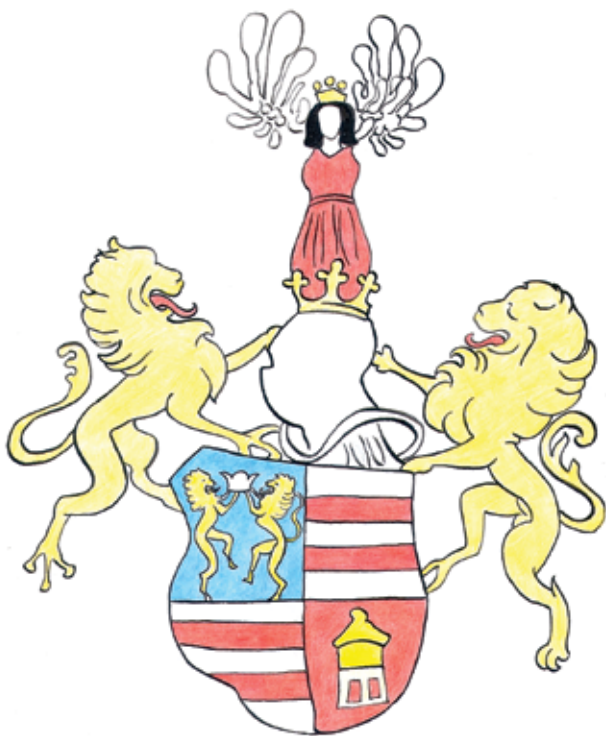
Sl. 35 a i b Pečati s povelja izdanih 1519. g. od strane Lovre Iločkog kao državnog suca (arhivske oznake u fusnoti 25)

²⁴ Nagy 1865.: str. 392: „Na povelji koju je Nikolin sin Lovro, kao zemaljski sudac 1519. g. izdao za Petera Forgácha i njegove rođake nalazi se pečat sa sljedećim grbom: štit je podijeljen na četiri polja. U prvom polju su dva nasuprot postavljena lava, koji prednjim nogama drže krunu; u drugom i trećem polju vide se dvije poprijeko postavljene grede; u četvrtom polju uzdiže se natkriveni toranj utvrde ili bunar. Iz krune na kacigi iznad štita uzdiže se ženski lik s krunom i raširenim krilima iznad glave. Štit je okružen draperijom, a s dvije strane su dva lava kao potpornji (telamoni), kao što u osnovi prikazuje crtež.“ Prijevod: Ida Horvat, prof.

²⁵ Magyar Országos Léveltár: DL 47299 - ISSIS 152844; DL 60062 - ISSIS 152846, Part of collection of the National Archives of Hungary.

Prema tome, prikaz ovog grba u *Siebmacherovim izdanjima za ugarsko, odnosno hrvatsko i slavonsko plemstvo* (NÁGY, CSERGHEÖ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 475 – Ib; BOJNIČIĆ 1899.: tabla 142 - IIb) treba korigirati i u četvrtom polju umjesto tornja prikazati sjenicu uz odgovarajući opis, odnosno blazoniranje.

Treba reći da grb na pečatima iz 1519. g. zapravo predstavlja kompilaciju elemenata drugog i četvrtog grba s nadgrobne ploče Lovre Iločkog.

Sl. 36 Crtež - pretpostavljen izgled grba Lovre Iločkog prema pečatima iz 1519. g. ; crtež izradila Sandra Vehabović (*Plašt oko kacige i grba bilo je teško u crtežu izdvojiti iz pečata. Četvrto polje kolorirano je na temelju istraživanja iznesenih kasnije u tekstu.*)

Na ovom mjestu želim upozoriti na dva relativno nedavno objavljena rada, od kojih se jedan upravo odnosi na heraldičko nasljeđe obitelji Iločkih, a drugi na vrlo značajan nalaz ostataka nadgrobne ploče Filipa Koroga u osječkoj Tvrđi, datirane 1394. g., i način tretiranja boje na kamenim nadgrobnim spomenicima.

U zborniku radova sa znanstvenog skupa pod nazivom „Iločki statut 1525. godine i iločko srednjovjekovlje“, održanog od 11. do 13. listopada 2000. g. u Osijeku i Iloku, dr. Ivan Balta je u drugom dijelu svoga rada pod naslovom „Srednjovjekovni Ilok u topografiji i heraldičko-toponomastičkoj analizi (grba i imena) s posebnim osvrtom na prikaze iz 19. i početkom 20. st.“ pokušao prezentirati heraldičko nasljeđe Iloka i njegovih vlasnika (plemstva) kroz povijest. Neshvatljivo je da se ovako ozbiljna tema obrađuje na jedan znanstveno potpuno neutemeljen način, osobito u odnosu na blazoniranje poznatih grbova, odnosno upotrebu stručnih termina i heraldičkih pravila. Ovakav rad i pristup unose ozbiljnu smutnju i nedoumice kod manje upućenih čitatelja, osobito studenata. Znanstveni skup podrazumijeva i znanstveni pristup, što ovdje zasigurno nije slučaj, a recenzija kod ovakvih radova bila bi apsolutno nužna.

Ovdje ću navesti samo neke primjere nekorektnog blazoniranja i proizvoljnog tumačenja grafičkih simbola, koji su preuzeti iz općepoznate literature:

„Grb, odnosno štit grba *Ujlaky I. degenerere Chak*, klina-

stog je oblika *sive boje*, a u središtu je lik okrunjenog *srebrnog* lava. Lav je glavom i kandžama okrenut prema desnoj strani, tj. *prema istoku*, simbolizirajući otpor i obranu. Ima vitičasti rep što ukazuje na njegovu *'plemičko porijeklo'*.“

U ovom opisu potpuno je nejasno otkuda je autor došao do sive boje u heraldici na kojoj je srebrni lav, a osobito je nejasno kako je došao do podatka da je lav okrenut prema istoku.

Pozivajući se na Bojničića i opis triju grbova (*Ujlaky II. de Illok*), za grb označen slovom „a“ (BALTA 2002.: 227, sl. 6) navodi: „sastoji se od triju dijelova - klinastog *bijelog štita* u kojem se nalaze, u glavi središnjeg dijela štita, dvije vodoravne grede (gornja *smeđa* i donja *srebrna*).“

Autor navodi da se na grbu nalaze jedna *smeđa* i jedna *srebrna* greda, ali koristeći crtež iz Bojničićeve knjige zapravo između dvije stvarne grede ubacuje ne *smeđu*, nego *crvenu* gredu, što je potpuno netočno. Spominjanje *smeđe* grede u tekstu vjerojatno potječe od šrafature iz Bojničićeve knjige, koja je grafička oznaka za *smeđu*, ali je ona vjerojatno samo Bojničićev pokušaj naznačivanja reljefnosti, odnosno izbočenosti dviju greda. Zanimljivo je napomenuti da se ovakav grafički prikaz ne nalazi u knjizi ugarskog plemstva (NÁGY, CSERGHEŐ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 474, *Ujlaky I.*)! *Smeđa* boja, osim za živa bića i eventualno objekte, ne koristi se za grede i uobičajene heraldičke simbole.

Na sl. 7 u svom radu autor ponovno govori da su na drugom i trećem polju dvije *smeđe* i tri *bijele* grede, a iscrta dvije *crvene* grede na *bijeloj*, odnosno *srebrnoj* podlozi, pozivajući se na ugarske kraljevske simbole iz vremena Arpadovića. Dalje navodi: „u gornjem desnom dijelu *bijelog štita* nalaze se dva *srebrna lava*...“ Kako je *bijela* boja u heraldici jednaka *srebrnoj*, nemoguće je da su *lavovi* također *srebrni*. Isto to navodi za četvrto polje, gdje kaže: „u donjem lijevom dijelu štita *bijele boje* izdiže se jedna *srebrna kula* (*Thurma*) na oštroj stijeni, što bi trebalo simbolizirati sam grad Ilok u svojoj obrani kraljevstva(?). Iznad štita nalazi se *srebrna kaciga* obavijena nakitom i plaštem.“ I ovdje je *srebrna kula* na *bijelom* štitu, ali joj je autor obojio krov u *crveno*! U nastavku: „iznad je *zlatna* (s tri vrha) kraljevska kruna iznad koje se izdiže *srebrno okrunjena 'Jungfrau'* (*anđeo ili mlada žena*) raširenih krila.“ Iako navodi da je „*Jungfrau*“ okrunjena *srebrnom* krunom na sl. 7 ona je okrunjena *zlatnom* krunom! Također, njemačku riječ „*Jungfrau*“ ne prevodi, iako je ovaj pojam kod blazoniranja vrlo važan i znači „*djeвица*“, a ne *anđeo* ili *mlada žena*.

Kod trećeg grba Iločkih (Balta, sl. 8, *Ujlaky II. de Illok*, c) ponavlja iste greške kao i kod prethodnog opisa, a u polju I. i III. u opisu spominje „dvije vodoravne grede, *gornja smeđa* i *donja srebrna*“, dok na sl. 8 boja zapravo međuprostor između dvije grede, odnosno iscrta samo jednu *crvenu* gredu.

I na kraju, grb na sl. 13 preuzet je iz knjige „Mađarski porodični grbovi“ (NAGY 1865.: 392) i Balta ga boja, odnosno blazonira, pozivajući se na „raspoznavajuće znakove za boje“. U prvom, *plavom polju* nalaze se dva *srebrna lava* okrenuta jedan nasuprot drugom, koja prednjim nogama drže krunu u *dijagonalno raspoređena dva polja*. „U donjem i gornjem polju nalazi se naizmjenično pet vodoravnih *crve-*

no bijelih greda jednake veličine. Te grede nužno podsjećaju na stari grb dinastije Arpadovića. U donjem polju na bijeloj podlozi nalazi se utvrđeni toranj s krovom ili bunar. Na štitu grba stoji *crveno-srebrna* kaciga, a na kacigi kruna iz koje se izdiže okrunjeni ženski lik. Taj lik ima raširena krila iznad svoje glave. Grb je okružen ili omeđen plaštem, a s dviju strana okružuju ga dva lava u obliku telamona, kao 'stupovi iz starogrčke mitologije'.

Kako je i ovaj grb zapravo nastao na temelju pečata iz 1519. g., niti na njemu nisu boje dosljedno opisane, bez obzira na Nagyjev crtež. Ako su drugo i treće polje stari grb Iločkih, onda je logično da su dvije grede iz ovog grba crvene na srebrnoj podlozi. Dva srebrna lava na plavom polju vjerojatno su uzeta iz grba grada Iloka, odnosno Iločkog statuta iz 1525. g. Iako kruna nije opisana prema ovom uzoru, ona je vjerojatno bila srebrna, jer je i kula koju drže lavovi iz Iločkog statuta također srebrna.

Utvrđeni toranj s krovom ili bunar (!) nije uopće obojan jer je to upravo onaj motiv o kojem se najviše i radi u cijelom ovom radu, pa će u završnom dijelu ovog članka biti navedene pretpostavljene boje i za ovaj dio grba. Iz Baltinog crteža nije jasno koji je dio kacige crven, a koji srebrn. Isto tako nije jasno što znači da je motiv dva srebrna lava „dijagonalno raspoređen u dva polja“. Kako su u Baltinom radu grbovi na sl. 7 i 13 zapravo identični, vjerojatno je došlo do zabune kod opisivanja jer je na grbu sa sl. 8 isti motiv dijagonalno raspoređen u II. i III. polje.

Iako je navedeno da je ovaj grb nastao na temelju pečata iz 1519. g. koji, naravno, nije obojan, na sl. 13, kao ni kod Nagyja, nisu nacrtani lavovi u obliku „telamona“, koji se nalaze vrlo lijepo modelirani na pečatima iz 1519. g. (vidi sl. 35 a, b).

Pored ovih kardinalnih primjera, još je niz netočnosti i nedosljednosti pa kao zaključak treba svakako naglasiti da je ovaj relativno opsežan i ambiciozan rad vrlo loš primjer kako ne treba raditi i vjerujem da je u inozemnim stručnim i znanstvenim krugovima izazvao, u najmanju ruku, čuđenje. Kakav će biti utjecaj ovakvog rada na studente, može se samo pretpostaviti. Nedostatak recenzije upravo je rezultirao ovakvim nesuvislim „stručnim radom“ o čemu je već pisano.²⁶

Iako je dr. Ive Mažuran još 1994. g. objavio svoju iznimno važnu knjigu „Srednjovjekovni i turski Osijek“, želim se osvrnuti samo na onaj dio koji se odnosi na opis grba s nadgrobne ploče Filipa Koroga, datirane 1394. g., a čiji je gornji dio pronađen 1993. g. prilikom arheoloških istraživanja u dvorištu sadašnjeg Franjevačkog samostana, odnosno crkve sv. Križa u osječkoj Tvrđi. Donji dio ploče s grbom od 1960. g. deponiran je u Muzeju Slavonije u Osijeku.

Ova nadgrobna ploča, kojoj sada nedostaju gornji lijevi i donji desni ugao, uz nadgrobne ploče Nikole i Lovre Iločkog svakako je najvažniji srednjovjekovni epigrafski spomenik ovog tipa u istočnom dijelu Hrvatske. Osim što potječe s kraja 14. st., ona je tipološki, odnosno kompozicijski drugačija od ploča Nikole i Lovre Iločkih jer ne sadrži lik pokojnika, nego samo grb uokviren natpisom.

Grb ove obitelji objavljen je u Siebmacherovim izdanjima (NÁGY, CSERGHEŐ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 53; BOJNIČIĆ 1899.: tabla 66), a potječe s pečata iz 1434. g. Na raščetvorenom štitu su prvo i četvrto polje crveno, a drugo i treće srebrno. Na štitu je turnirska kaciga sa crveno-srebrnim plaštem i paunovim perjem iznad kacige.

Grb Filipa Koroga ima također turnirsku kacigu s plaštem, ali je na kacigi „raščetvoreni“ jastuk s rojtama na uglovima, na kojem stoji također „raščetvoreni“ pas.

Očigledno je da je raspored boja na jastuku i psu identičan kao i raspored boja na štitu. Klesar (kipar) dosljedno je crvenu boju iskazivao izbočenim poljima, odnosno površinama!

Dr. Mažuran na str. 61. spomenute knjige opisuje ovu nadgrobnu ploču i grb Koroga na njoj, ali navodi: „Razdijeljeni u četiri polja, od kojih je gornje lijevo i donje desno prazno, a na druga dva su reljefno isklesana stilizirana orlovska krila, postavljena jedno nasuprot drugom...“

U nastavku Mažuran piše: „heraldički rečeno grb je u naravi izgledao ovako: *U gornjem desnom i lijevom donjem crvenom polju dva su srebrna i stilizirana orlovska krila, a lijevo gornje i desno donje polje je srebrno.* Takav raspored polja i boja, opća je značajka grba Keledova i roda iz kojeg je potekla obitelj Korog.“

U fusnoti se Mažuran poziva na Bojničića (str. 86, tabla 60), odnosno na grb roda Keled, gdje zapravo ne postoje orlovska krila. To isto vrijedi i za ovaj grb objavljen u knjizi ugarskog plemstva (NÁGY, CSERGHEŐ, CSOMA 1885.-1894.: dodatak, str. 75, tabla 50).

Motiv na ovoj nadgrobnoj ploči isklesan je u relativno plitkom reljefu, a kako je površina crvenkastog kamena „flekava“, motivi su ponegdje vrlo teško uočljivi, čemu pridonosi i oštećenost ploče. Čak niti vrlo kvalitetne fotografije i uvid u originalnu ploču ponegdje ostavljaju nedoumice. Tek na odljevku ove ploče, koji je ujednačene boje, mogu se vrlo dobro vidjeti svi detalji. Motivi na prvom i četvrtom polju, koji Mažurana podsjećaju na orlovska krila, vjerojatno su samo pokušaj umjetnika-klesara da dočara crvenu boju pomoću motiva u obliku plamičaka (vrlo plitko klesan), jer je očigledno da na četvrtom polju ne stoje nasuprotna krila. Stoga je prijedlog koloriranja ovog grba vidljiv na slici.

²⁶ Andrić 2003.: 83-118.

Treba svakako spomenuti da su prikazi starog grba Iločkih s dvije položene grede u kamenu i na pečatima nešto različiti jer je u kamenu (na nadgrobnim pločama Iločkih) i na starijim pečatima (Nikola Kont, 1359., 1364. g.) prva gornja greda položena uz sami gornji rub štita, dok se na pečatima Lovre Iločkog one postavljaju u sredinu polja. Očigledno je da je, kao i na nadgrobnoj ploči Filipa Koroga, crvena boja prikazana kao istaknuta površina, a srebrna (bijela) kao uvučena (niža) površina. Stoga su pojedini kolorirani prikazi ovog grba (Trenčin - muzejski postav u Starom gradu, grb grada Hlohovca - srebrne grede na plavom), koji prikazuju dvije srebrne grede na crvenom, očigledno proizvoljno kolorirani. Grb grada Varpalote, također nekadašnjeg posjeda Iločkih, u lijevoj polovici ima pravilno postavljene crvene grede.

Sl. 37 Crtež - nadgrobna ploča Filipa Koroga datirana 1394. g. (Franjevačka crkva sv. Križa u Osijeku) i crtež s pretpostavljenim izgledom grba u boji; snimio Marin Topić; crtež izradila Sandra Vehabović

Na kraju preostaje utvrditi porijeklo grba s motivom sjenice i kako je došao u obitelj Iločkih knezova.

Zaključak je da su Iločki ipak u svojim dvorovima u Iloku i Orahovici imali obiteljske grbove na reprezentativnim kaljevim pećima. Oni su očigledno izrađivani u vlastitim radionicama, a peći su pored svoje temeljne funkcije zagrijavanja velikih dvoranskih prostora očigledno imale estetsku funkciju, ali su predstavljale i statusni simbol moći.

Ovdje treba ponovno razmotriti i neke druge nalaze s Ružice-grada, a vjerujem da će se nakon konačnog objavljivanja rezultata arheoloških istraživanja u Iloku pojaviti još nalaza s heraldičkim motivima Iločkih.

S heraldičke strane osobito mi se čini važnim nalaz djelomično sačuvane, zelene glazirane figurice okrunjene dugokose žene, kojoj je cijelo tijelo obraslo u uvojke kose.

Ikonografski podsjeća na sv. Agnezu, odnosno Mariju Magdalenu (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 273, kat. br. 570).

Sl. 38 Terakotna figurica „djevice“ s Ružice-grada, vjerojatno dio grba Iločkih s kaljeve peći; snimio Marin Topić

Ponovna analiza u svjetlu novih istraživanja govori da se očito radi o „djevici“ (njem. Jungfrau) s grbova Iločkih. Figurica djevice „obrasla“ je u duge uvojke kose, kojima je prema biblijskoj legendi Bog zaštitio njezino djevičanstvo (sv. Agneza). Posebno je važno naglasiti da se na glavi figurice nalazi kruna kao i na grbu Iločkih, a da je ostatak gornjeg dijela desne ruke u ramenu podignut prema gore, što ukazuje da se vjerojatno radi o početku krila, a ne ruke, kao što ima djevica s grba Iločkih. U ovom kontekstu treba gledati i ostatak male terakotne turnirske kacige, koja je također vjerojatno bila dio ovog grba (vidi sl. 24).

Prema tome, radi se o ostacima većeg krunišnog pećnjaka s prikazom grba Iločkih, koji je prema veličini figurice očigledno imao značajne razmjere i vjerojatno se nalazio na istoj peći na kojoj i grb sa sjenicom (vidi sl. 25 i 33)! Čak je moguće da su se nalazili kao cjelina unutar istog pećnjaka.

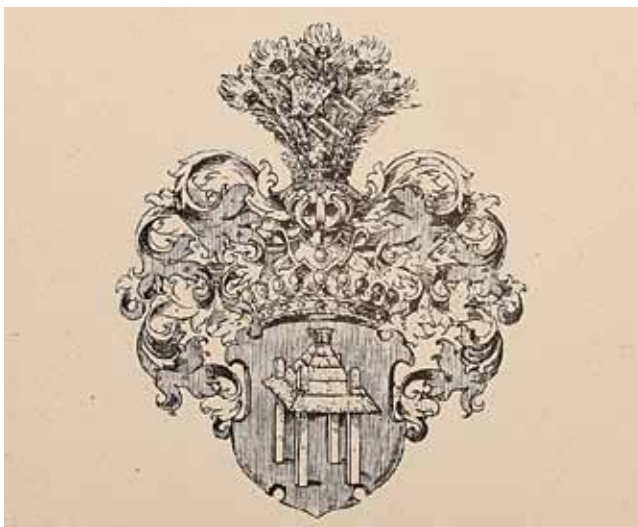
Po svemu sudeći, to je veliki zabatni pećnjak s kruništa peći, viši od 50 cm, s nišom, bočnim stupovima i gotičkom balustradom u dnu. Ostaci vrlo fino izrađenih krila od crvene terakote, od kojih se dijelovi nalaze na zabatu, potvrđuju ovu pretpostavku (RADIĆ, BOJČIĆ 2004.: 292, kat. br. 615) pa ranija ideja da se radi o krilima anđela nije vjerojatna.

Sl. 39 Crtež ulomaka velikog, zeleno cakljenog zabatnog pećnjaka s ostacima terakotnih krila i djevicom u pretpostavljenoj poziciji kao dio grba Iločkih knezova, Ružica-grad, zadnja četv. 15. st.; crtež izradila Sandra Vehabović

U heraldici većine srednjoeuropskih zemalja (Mađarska, Austrija, Njemačka, Hrvatska, Češka, Slovačka) motiv slamnate sjenice na stupovima iznimno je rijedak. Ovaj motiv uglavnom se veže za staro poljsko plemstvo (obitelj), koje je nosilo pridjev „od Leszczyc“ (od Leščića) i spominje se već u 14. st.

Brojne i značajne plemićke obitelji u Poljskoj nosile su ovaj pridjev (Radolinski – GRITZNER, HILDEBRANDT, III, 1889.: 556; Suminski – GRITZNER, HILDEBRANDT, IV, 1890.: 640; Skorzewski – GRITZNER, HILDEBRANDT, IV, 1890.: 621 i dr.).

Sl. 40 Grb obitelji Radolinski (Leszczyc)

Treba spomenuti i grb plemićke obitelji Holy von Ponotitz (Ponienicz) (BLAŽEK 1899.: 49, tabla 35), također s motivom sjenice, za koji autori kažu da je poljskog porijekla iz obitelji (plemena) Leszczyc, koje je vrlo rašireno u Šleziji, dok je pod imenom Holy bilo rašireno i u Prusiji. Varijante sjenice (grb Leszczyc) imaju i poljske plemićke obitelji Leschke i Koszutski, koje su također porijeklom iz Šlezije (BLAŽEK 1977.: Teil 2, 73, tabla 47; Teil 3, 91, tabla 57).

Na nadgrobnom spomeniku (sarkofagu) biskupa Petra iz Bnina iz 1494. g., koji se nalazi u katedrali u Włocławeku (Poljska), na bočnoj strani nalazi se također grb sa sjenicom (MARCINKOWSKI 2003.: 223).²⁷

Prilikom razmatranja mogućih obiteljskih veza Iločkih s nekom od poljskih plemićkih obitelji s pridjevom „de Leszczyc“, treba imati na umu da oni sve do Nikole Iločkog, „kralja Bosne“, nose plemićki pridjev prema posjedima u današnjoj zapadnoj Slovačkoj, „de Galgoc“ (Freistadt, danas Hlohovec), odnosno „de Palota“ (Várpalota) u današnjoj Mađarskoj. Značajne su i funkcije koje su članovi obitelji obavljali u gradovima i županijama u blizini Šlezije, odnosno Krakova i južne Poljske. Tako je Nikola Kont u Spišu obavljao funkciju župana od 1356. do 1367. g.

Zanimljiv je i podatak da je u maticama Sveučilišta u Krakovu zabilježen kao student Juraj Petrov „iz Orahovice u Pečuškoj biskupiji 1446. g.“, izvorno „de Racholcza/Raofcza diocesis Quinqueecclesiensis“ (ANDRIĆ 2008.: 89).

Prilikom boravka u Hlohovcu, zbog samog stanja dvorca nisam uspio razgledati unutrašnjost, ali prema riječima kustosa muzeja (Vlastivedné múzeum Hlohovec), kolege Petera Novosedlika, u njemu se ne nalaze prikazi nikakvih grbova. Niti u samom muzeju ne postoje ovakvi prikazi u kamenu ili na pećnjacima.

Ovdje treba svakako spomenuti prikaz grba na portalu gotičke crkve sv. Michala u Hlohovcu iznad kojeg se nalazi okrunjena bradata glava. Iako je Hlohovec bio u rukama Nikole Konta i njegovih potomaka od 1349. do 1524. g., čime je sama izgradnja ove impozantne crkve vezana za tu obitelj, čini se da je ovaj grb naknadno postavljen prilikom restauracije, kao i četiri figure evanđelista, jer se sam materijal bitno razlikuje od istrošene okrunjene kamene glave iznad samog grba.²⁸

²⁷ Bnin se nalazi u blizini kraljevskog grada Leczyce, u središnjoj Poljskoj, koji se spominje već u 12. st. gdje se održao i prvi zabilježeni Sejm (Poljski parlament). Leczyca je bila središte vojvodstva od 14. do 18. st.

²⁸ O ovom problemu, odnosno grbu, Marija Grofova u svom radu „Hlohovec a rod Iločkých (Forum Historiae 2008, 2, str. 6-8) također iznosi svoja razmišljanja o porijeklu grba i okrunjene glave, ali bez nekih konačnih zaključaka.

Sl. 41 a i b Portal crkve sv. Michala u Hlohovcu i detalj s prikazom grba i okrunjene glave; snimio Mladen Radić

Kako god bilo, ovaj grb ne pripada obitelji Iločkih, niti predstavlja bilo koji kraljevski grb vladarskih kuća Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva pa je moguće da se radi o nekoj vrsti improvizacije prilikom kasnije obnove.

Niti u Várpaloti, u dvorcu-utvrđi Iločkih nisam uspio pronaći tragove prikaza bilo kakvog grba, prema tome niti grba s prikazom sjenice, iako treba istaknuti da su nedavno pronađeni izvrsno očuvani zidni oslici i gotički prozori unutar obnovljene srednjovjekovne kapele iz vremena Iločkih.²⁹ Radovi na obnovi utvrđenog dvorca su u tijeku pa nada da će se ipak pronaći barem tragovi heraldičkog nasljeđa Iločkih još uvijek postoji.

Preci Nikole i Lovre Iločkog pokapali su se u pavlinskom samostanu koji je osnovao Nikola Kont u obližnjem selu Csatki.

Sl. 42 a i b Nedavno pronađeni i restaurirani gotički prozori i oslici kapele u utvrđenom dvorcu Iločkih u Várpaloti; snimio Mladen Radić

Temu o porijeklu ovog grba sa sjenicom već sam jednom dotaknuo u katalogu izložbe „Slavonija, Baranja i Srijem“ (RADIĆ 2009: 146), ali bez nekih konačnih zaključaka.³⁰

Tijekom posjeta Krakowu uočio sam, na portalu jedne kasnogotičke palače, upravo grb sa simbolom sjenice, koja na određeni način podsjeća i na neku vrstu baldahina.³¹

29 Zahvaljujem kolegama u Magyar Vegyészeti Múzeumu u Várpaloti na suradnji i stručnoj pomoći.

30 Ilustracije izbačene bez autorovog znanja.

31 Ovom se prilikom posebno želim zahvaliti kolegi Mareku Marszaleku s Jagelonskog sveučilišta u Krakowu, na koga me uputila puka sreća prilikom razgledanja ove palače, a koji mi je pomogao prilikom utvrđivanja o kakvom grbu se radi, kao i o samoj zgradi, odnosno obiteljima u poljskom plemstvu, koje su nosile taj simbol na svojim grbovima. Jedna od tih obitelji, čiji je član Stanislaw Skarszewski, u drugoj polovici 16. st. bila je vlasnik navedene palače. Sjenica, na poljskom „brog“, znači krov sa četiri stupa gdje se čuva sjeno. Podaci koje mi je kolega Marszalek dao uglavnom su prikupljeni preko interneta, odnosno Wikipedije.

Jedan od najznačajnijih članova obitelji Radolinski, Piotr Wisz Radolinski de Leszczyc (1354.-1414.) bio je biskup Krakowa (od 1392.) i Poznana (od 1412. g.), a radio je za kralja Vladislava Jagelovića i kraljicu Jadvigu kao kancelar. Bio je prvi suosnivač i dekan Krakowskog sveučilišta.

Na njegovom je grbu također sjenica sa zlatnim krovom i srebrnim stupovima na crvenom. Iznad je okrunjena turnirska kaciga s crvenim i zlatnim plaštem. Iz krune izlazi paunovo perje na kojem je opet motiv sjenice.

Sl. 43 a i b Portal palače u Krakowu s prikazom sjenice u ul. Kanonicza br. 21; snimio Mladen Radić

Stoga, kao jedan od zaključaka treba reći da je obitelj Iločkih vjerojatno od druge pol. 14. st. imala političke, ekonomske, pa prema tome moguće i obiteljske veze s visokim plemstvom Šlezije, odnosno južne Poljske oko Krakowa.

Otac Nikole Iločkog, Ladislav (umro prije 1424. g.), imao je za ženu Anu od roda Šćiborića, čiji je otac Šćibor od Šćiborića, pored ostalog, nosio i titulu erdeljskog vojvode. Ovaj ugarski plemić (1348.-1414.) bio je poljskog porijekla (poljski: Ścibor ze Ściborzyc; mađarski: Stiborici Stibor) i bio je bliski suradnik ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda. Njegov otac došao je u Ugarsku iz Poljske, kada je kralj Ludovik I. Anžuvinski bio i kralj Poljske (1370.-1382.). Kraljica Elizabeta je nakon Ludovikove smrti 1382. g. Stibora učinila guvernerom Kuyavie i Leczyca u Poljskoj.

Jesu li Leczyce identične toponimu od kojeg potječe plemićki predikat „de Leszczyc“, te stoga eventualno izvor za pojavu grba sa sjenicom u obitelji Stiborića, odnosno Iločkih, nije jasno, no sigurno je da je osnovni grb Stiborića drugačiji (NÁGY, CSERGHEŐ, CSOMA 1885.-1894.: tabla 424).³²

Stiborići imaju u posjedu brojne gradove u današnjoj Slovačkoj (Bolondoc = Beckovsky Hrad; Ugroc = Uhrovec i dr.), a Stibor je bio župan Požunskog, Trenčinske i Nitranske županije.³³

Iako neki autori smatraju da je Dorotea, druga žena Nikole Iločkog, nepoznatog roda ili je uopće ne spomi-

32 Nadgrobna ploča Stibora Mladeg († 1434. g.) s obiteljskim grbom nalazi se u Povijesnom muzeju u Budimpešti.

33 Zanimljiva je i činjenica da je Stibor Stiborić sa svojom ženom (Dobrohna Stezewska) imao kćer Rahnú i sina, koji je umro vrlo brzo nakon što je naslijedio očeve posjede. Kći se udala za poljskog plemića Andrewa Ossolińskog, koji je u svom grbu imao sjekiru, sličnu onoj kakva se nalazi i u grbu na nadgrobnoj ploči Lovre Iločkog. I ova obitelj je stara poljska plemićka obitelj vezana za Krakow.

nju³⁴, ipak je jasno da je Dorotea kći Jánoša Szécsia de Felsőlendva, jer je Nikola Iločki u svojoj oporuci sačinjenoj 1471. g. u Orahovici naziva „presajna gospoda Dorotea de Széch, naša predraga supruga“ (ANDRIĆ 1996.: 51), te stoga razmatrana mogućnost da je upravo Dorotea poljskog roda, ne dolazi u obzir.

Jesu li neki pečnjaci s Ružice-grad, s prikazom okrunjenog dvoglavog orla i raširenim krilima (vidi sl. 44), upravo grbovi obitelji Szécsi³⁵ ili se radi o grbu Habsburgovaca (kralj Albrecht 1437.-1439.) tek treba istražiti.

Genealogije obitelji Iločkih, naročito kod starijih autora, sadrže niz nedoumica i različitih podataka u vezi datiranja i obiteljskih veza, koje očigledno proizlaze iz pomanjkanja pisanih izvora, te stoga treba nastaviti istraživanja, kako pisanih izvora tako i arheoloških nalaza.³⁶

Je li grb sa sjenicom (i sjekirom) vezan za neku titulu ili neki posjed također treba razmotriti, ali treba i provjeriti ranije hipoteze i čitanja izvora.³⁷

Koliko su ove ranije obiteljske veze s poljskim plemstvom mogle donijeti grb sa sjenicom (i sjekirom) u obitelj budućih Iločkih treba svakako još podrobnije ispitati, osobito u poljskim i slovačkim izvorima.

Kao konačan zaključak treba reći da još predstoje arheološka istraživanja Ružice-grad, koji nije u cijelosti istražen, kao i drugih utvrda i gradova u vlasništvu Iločkih. Isto vrijedi i za arhivske izvore, što bi u konačnici moglo do kraja rasvijetliti porijeklo grba sa sjenicom kao dijela heraldičkog nasljeđa obitelji knezova Iločkih 15. i 16. st.

Sl. 44 Rekonstruirani necakljeni pečnjak s prikazom okrunjenog dvoglavog orla, Ružica-grad, prva pol. 15. st.; snimio Marin Topić

34 Wertner 1906.: 259, 271; Thallóczy 1889.: 3; Nagy 1865.: 390.

35 Nagy, Csergheő, Csoma 1885.-1894.: Tom 1: 619, tabla 436.; Szentgotthárd, középkori ciszterci monostor, 2002.: 318, sl. 739; 320, sl. 741.; 337, sl. 755.

36 Reiszig 1943.

37 Odnosi li se titula „comes perpetuus de Thelchak“ Nikole Iločkog zaista na posjed u Bosni u blizini Srebrenika (Teočak), kako to navodi M. Wertner na str. 258, ili je moguće da se ova važna titula ipak odnosi na neki posjed, koji je možda bio bliže starim sjedištima Iločkih u Varpaloti, odnosno Hlohovcu, treba svakako još istražiti, pa postoji mogućnost da je i grb sa sjenicom povezan upravo s ovom titulom i posjedom.

LITERATURA

- ALBERTI, A., 1889., *Württembergisches Adels- und Wapenbuch*, Bd. 1, Stuttgart, 430.
- ANDRIĆ, S., 2003., *Novi prilozi istraživanju Iločkog „statuta“ i srednjovjekovnog Iloka* // Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU, 21/2003, Slavonski Brod, 83-118.
- ANDRIĆ, S., 1996., *Oporuka Nikole Iločkog iz 1471.* // Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci, 1996, 14, Vinkovci.
- ANDRIĆ, S., 2008., *Podgorje Papuka i Krndije u srednjem vijeku: prilozi za lokalnu povijest (prvi dio)* // *Scrinia Slavonica*, 8/2008, 1, Slavonski Brod, 55-112.
- ANDRIĆ, S., 2001., *Potonuli svijet: rasprave o slavonskom i srijemskom srednjovjekovlju*, Slavonski Brod.
- BARBARIĆ, M., 1919., *Povijest crkve Iločke*, Osijek.
- BLAŽEK, K., 1977., *Der abgestorbene Adel der preußischen Provinz Schlesien und der Oberlausitz, Bd. VI, 8. Abteilung, Teil 2* // Die Wappen des schlesischen Adels: J. Siebmacher's großes Wappenbuch, 1977, Bd. 17, Neustadt an der Aisch.
- BLAŽEK, K., 1977., *Der abgestorbene Adel der preußischen Provinz Schlesien und der Oberlausitz, Bd. VI, 8. Abteilung, Teil 3* // Die Wappen des schlesischen Adels: J. Siebmacher's großes Wappenbuch, 1977, Bd. 17, Neustadt an der Aisch.
- BLAŽEK, C., 1899., *Der mährische Adel*, Nürnberg.
- BOJNIČIĆ, I., 1899., *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg.
- BOSNA, Hrvatska, Hercegovina: *zemljovid, vedute, crteži i zabilješke grofa Luigija Ferdinanda Marsiglija krajem XVII. st.*, 1996., Zagreb.
- CSÁNKY, D., 1889., *A Magyar Király Országos Levéltár Diplomatikai Osztályában őrzött pecsétek mutatója*, Budapest.
- ERNEČIĆ, D., 2001., *Srednjovjekovni Kamengrad c. 1330.-1446.*, Koprivnica.
- GERMANISCHES Nationalmuseum - *Führer durch die Sammlungen*, 2001., Nürnberg.
- GRGIN, B., 2002., *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb.
- GRITZNER, M., HILDEBRANDT, M., 1889., *Wappenalbum der Gräflichen Familien Deutschlands und Oesterreich-Ungarns etc.*, Bd. 3, L-R, Leipzig, 385-585.
- GRÓFOVÁ, M., 2008., *Hlohovec a rod Iločkých* // *Forum Historiae*, 2008, 2.
- HLOHOVEC a jeho okolie, 1968., Bratislava.
- HOLČIK, Š., 1978., *Stredoveké kachliarstvo*, Bratislava.
- HORVAT, A., 1979., *Dva epitafa u Iloku* // Zbornik za likovne umetnosti, 15/1979, 307-315.
- ILOČKI statut 1525. godine i iločko srednjovjekovlje: *znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem: zbornik radova*, 2002., Zagreb, Osijek.
- KIRÁLYLÁNYOK *messzi földről Magyarország és Katalónia a középkorban*, 2009., Budapest.
- KUBINYI, A., 1973., *A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában* // *Levéltári évkönyv*, Kaposvár, 1973, 4, 3-44.
- KUBINYI, A., 1973., *Pitanje bosanskog kraljevstva Nikole Iločkog* // *Županjski zbornik* 4/1973, 48-57.
- LASZOWSKI, E., 1902., *Hrvatske povijesne građevine*, knj. 1, Zagreb.
- MARCINKOWSKI, W., 2003., *Jörg Huber im Lichte der Forschung* // *Gotik-Schätze Oberösterreich: Symposium im Linzer Schloss*, 20. bis 22. September 2002, Linz.
- MAŠIĆ, B., 2002., *Kasnogotički pećnjaci s Nove Vesi*, Zagreb.
- MAŽURAN, I., 1994., *Srednjovjekovni i turski Osijek*, Osijek.
- MILETIĆ, D., 2001., *Samoborski Stari grad*, Samobor.
- MILETIĆ, D., VALJATO FABRIS, M., 2003., *Sokolac - frankopanski plemićki grad u Brinju*, Zagreb.
- NAGY, I., CSERGHEÖ, G., CSOMA, J., 1885.-1894., *Der Adel von Ungarn samt den Nebenländern der St. Stephanskrone*, 1-2, 1885-1894, Nürnberg.
- NÁGY, I., 1865., *Magyarország Csaladai Czimerekel*, Pest.
- PELC, M., 2009., *Iločki renesansni fragmenti* // „*Sic ars deprenditur arte*“: zbornik u čast Vladimira Markovića, Zagreb, 407-417.
- PRISTER, L., 1998., *Susedgrad ili Nedovršena priča o jednom gradu: katalog izložbe*, Zagreb.

- RADIĆ, M., 2009., *Pećnjaci s kasnosrednjovjekovnih lokaliteta // Slavonija, Baranja i Srijem - vrela europske civilizacije*, knj. 1, Zagreb, 142-147.
- RADIĆ, M., BOJČIĆ, Z., 2004., *Srednjovjekovni grad Ružica*, Osijek.
- REISZIG, E., 1943., *Az Ujlaki – család // Turul*, 57/1943, Budapest.
- SREDNJOVJEKOVNA nizinska utvrda u Virovitici*, 2008., Virovitica.
- STRÖHL, H. G., 1890., *Osterreichisch-Ungarische Wappenrolle*, Vienna.
- SZABÓ, G., 1917., *Spomenici prošlosti u Srijemu: Ilok // Savremenik*, 12/1917, Zagreb, 21-23.
- SZENTGOTTHÁRD, középkori ciszterci monostor*, 2002. // *Lapidarium Hungaricum*, 2002, 6, Vas megye II., Budapest.
- ŠEDIVY, J., 2009., *Medieval Written Culture in Scepusia // Historia Scepusii*, 1/2009, Bratislava, Krakow.
- TEŽAK, S., ŠIMEK, M., LIPLJIN, T., 1999., *Županija Varaždinska u srednjem vijeku*, Varaždin.
- THALLÓCZY, L., 1889., *Az Újlakyak síremlékei // Archaeológiai értesítő*, 1889, 3, Budapest.
- TOMIČIĆ, Ž., 2004., *Regensburg - Budim - Ilok, Kasnosrednjovjekovni pećnjaci iz dvora knezova Iločkih, Dokaz sveza Iloka i Europe // Prilozi instituta za arheologiju u Zagrebu*, 21/2004, 1, Zagreb.
- VELIKI Tabor u svjetlu otkrića*, 2007., Gornja Stubica.
- WERTNER, M., 1906., *Beiträge zur bosnischen Genealogie // Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskoga arhiva*, 8/1906, Zagreb, 235-242.
- 1500 CIRCA: Landesausstellung 2000 Mostra storica*, 2000., Innsbruck.